

Stockholm 2012-06-14

Utbildningsdepartementet

Högskoleverkets rapport - En ny psykoterapeutexamen (2011:20R)

Sveriges Psykologförbund har fått möjlighet att lämna synpunkter över rubricerade betänkande.

Sammanfattning

- Psykoterapeututbildningen i dess nuvarande form bör avskaffas. Den följer ej Bolognas system för högre utbildning och leder inte fram till en enhetlig yrkeskompetens.
- Trots att psykologer är den mest representerade yrkesgruppen som idag läser vidare till psykoterapeut, upplevs utbildningen som bristfälligt anpassad till psykologers förkunskaper och yrkesmässiga behov av specialiserad utbildning efter examen.
- För att höja kvaliteten både på både utbildning och utövande av psykoterapi bör vidareutbildning i psykoterapi bygga på respektive yrkesgrupps behov och kompetens.
- Staten måste ta ett ansvar och säkerställa att förutsättningar ges för den fortsatta utvecklingen av psykologernas specialistutbildning.
- För att säkerställa patientsäkerheten krävs en statlig reglering av psykologernas specialistutbildning i psykoterapi.
- Ett samlat grepp behöver tas över både psykoterapeututbildningen och psykologprogrammet. En översyn av målen för psykologexamen krävs.
- Högskoleverkets förslag till behörighetskrav för psykoterapeututbildningen är alltför otydliga.

Inledning

Sveriges Psykologförbund välkomnar Högskoleverkets utredning av kvaliteten i psykoterapiutbildningen. Rapporten ger en klagörande analys av nuvarande utbildning och de problem som är en följd av detta system. Förbundet instämmer i att de

utbildningar som idag ger behörighet till psykoterapeututbildning saknar gemensam nämnare, vilket omöjliggör att utbildningen leder fram till en enhetlig yrkeskompetens. Utredningen visar med tydlighet hur svårt det är att komma tillrätta med en utbildning som är baserad på så olika yrkeskompetenser och behörigheter, vilket även tidigare utredningar visat. Flera av de överväganden som görs i utredningens lämnas dock i öppna frågor för framtiden. Ett sådant är hur psykologer ska lösa sina behov av fördjupning och vidareutbildning inom psykoterapiens område. Förbundet hade önskat att man tagit ett samlat grepp om psykologutbildningen och psykoterapeututbildningen, sett över inkongruensen i examensmålen för de båda utbildningarna samt definierat förhållandet mellan psykologiska behandlingsmetoder och psykoterapi.

Förbundet kommer därför i detta yttrande att kommentera förslaget genom att problematisera kring svårigheterna med denna examen och tillhörande behörighet till yrket psykoterapeut.

Behörighetskrav

Högskolverket gör en klagörande analys av nuvarande psykoterapeututbildning och de problem som är en följd av detta system. Utredningen visar med tydlighet hur svårt det är att komma tillrätta med en utbildning som är baserad på så olika yrkeskompetenser och behörigheter. Förbundet instämmer i att de grundutbildningar som idag ger behörighet till psykoterapeututbildningen saknar gemensam vetenskaplig nämnare, vilket omöjliggör att utbildningen leder till en enhetlig yrkeskompetens. Denna legitimation ger otillräcklig information till allmänheten då den ej kan garantera en enhetlig kompetensnivå.

Utbildningsnivå och examensmål

Högskoleverkets förslag innebär som tidigare nämnts att psykologer ställs utanför psykoterapeututbildning. De yrkesgrupper som i framtiden kommer att gå utbildningen är alltså andra än psykologer. Psykologerna utgör idag den största yrkesgruppen inom psykoterapeututbildningen vilket givetvis har präglat utbildningens innehåll och vetenskapliga förankring i psykologin. Psykoterapeututbildningen har sedan länge varit den enda reglerade vidareutbildningen för psykologer. Utan psykologerna och med ännu fler olika yrkesgrupper till utbildningen som saknar utbildning inom psykologins ämnesområde blir det sannolikt mycket svårt för studentgruppen att nå kunskapsmålen.

Förbundet delar Högskoleverkets uppfattning att om psykoterapeututbildningen ska vara en reglerad examen så ska det vara på högskolesystemets villkor. Psykologförbundet har i tidigare remissvar (2004), Högre utbildning i utveckling – Bolognaprocessen i svensk belysning (Ds 2004:2), invänt mot att psykoterapeutexamen benämns som yrkesexamen på avancerad nivå. Förbundet anser inte att Högskoleverkets förslag om avlagd examen på grundnivå som behörighetskrav, innebär

att kraven på en högskoleexamen på avancerad nivå är uppfyllda. Enligt förbundet är förslaget inte i linje med Bologna-systemet. En utbildning på avancerad nivå ska bygga på en yrkesexamen på grundnivå som byggs på med en högskoleexamen som utgör en naturlig fördjupning eller breddning inom samma område som den tidigare yrkesexamen. Barnmorskeexamen som bygger på sjuksköterskeexamen är ett exempel på detta. När det gäller psykoterapeutexamen gör man här ett avsteg från denna princip. Psykoterapi är ett antal behandlingsmetoder som bygger på psykologisk kunskap, forskning och metodutveckling. I Högskoleverkets förslag ställs inga krav på någon som helst psykologisk grundutbildning. Det är alltså enligt Högskoleverkets förslag möjligt att efter 120 högskolepoängs studier i psykologisk teori och metod erhålla en yrkesexamen som betecknas som avancerad nivå. Högskoleverket redogör också indirekt för detta problem (sid 26): *"Högskoleverket kan konstatera att psykoterapeututbildningen har en struktur som starkt avviker från högskolans övriga utbildningar"*. Och vidare: *"Att psykoterapeutexamen är på avancerad nivå innebär alltså att den ska bygga på en examen på grundnivå. Däremot är det inte enkelt att säga vilken eller vilka"*.

Förbundet menar att en påbyggnadsutbildning på avancerad nivå som inte bygger på omfattande grundläggande kunskaper i psykologi bör ses som en "breddning" snarare än en fördjupning och nivån på målen bör snarare ligga på mer grundläggande nivå. Förbundet menar att psykoterapeututbildningen med nuvarande förslag förblir en utbildning på grundnivå. Därmed kommer inte utbildningen att leda till den kompetens som normalt förknippas med psykoterapeutlegitimationen, dvs kvalificerad teoretisk och klinisk kompetens att bedriva psykologisk behandling.

Psykoterapi i förhållande till psykologen

För psykologyrket – såväl i psykologutbildningens klientarbete som i yrkesutövningen – är det nödvändigt med tillgång till psykologer som besitter kvalificerade kliniska och teoretiska kunskaper i psykoterapi och psykoterapihandledning. De psykologer som också är psykoterapeuter/ specialister i psykologisk behandling/ psykoterapi behövs för att garantera att universiteten ska kunna utbilda psykologer. Redan i dagsläget upplever dock många psykologer att psykoterapeututbildningen – även om den är av stort värde – inte bygger vidare på den kunskap de redan besitter. Med det föreliggande förslaget blir psykoterapeututbildningen än mindre relevant för psykologer som vill utvecklas professionellt. Det finns således ett påtagligt formellt behov av en vidareutbildning av psykologer i psykologisk behandling som absolut inte tillgodoses av föreliggande förslag.

Psykoterapeututbildning eller specialistutbildning

Psykologförbundet ställer sig även mycket tveksamt till Högskoleverkets analys av vilka utbildningsinsatser som krävs för att möta samhällets och vårdens behov. Utgångspunkten för kvalitetsförbättringar bör – inom detta område liksom andra

discipliner inom vårdområdet – vara samhällets behov av kvalificerad vård utförd av kvalificerade utövare. Samhället bör på ett bättre sätt tillvarata den kompetens och erfarenhet som respektive yrkesgrupp inom vården har och möta deras behov av vidare-/specialistutbildning. För att höja kvaliteten både i utbildningen och inom vården anser förbundet att vidareutbildning i psykoterapi ska bygga på respektive yrkesgrupps behov och kompetens.

Psykologförbundets analys är således att det finns ett tydligt behov av vidareutbildning (och specialisering) i psykologisk behandling för flera yrkesgrupper verksamma inom sjukvården. En multiprofessionell psykoterapeutordning har hittills varit en problematisk lösning på detta problem och fortsätter med föreliggande förslag att vara det. Psykologers behov av vidareutbildning och psykologutbildningarnas behov av kvalificerad handledning tillfredsställs inte heller med förslaget. Psykologförbundet ställer sig därmed tveksamt om den föreslagna psykoterapeututbildningen fyller en meningsfull funktion överhuvudtaget.

Som en följd av detta anser Psykologförbundet att psykoterapeututbildningen bör avskaffas. Den bör ersättas av statligt sanktionerade vidareutbildningar specifika för de yrken som normalt sett vidareutbildar sig till psykoterapeuter. För psykologer, som redan har en utbildning på avancerad nivå skulle en sådan vidareutbildning bli en specialistutbildning som garanterar den kvalificerade psykoterapeutisk kompetens som är nödvändig såväl i psykologutbildningen som i vården.

Vidare-/specialistutbildning för psykologer

Högskoleverkets förslag innebär att psykoterapeututbildningen primärt kommer att vara intressant för andra yrkesgrupper än psykologer och läkare. Antalet psykologer under 65 år är idag ca 8 300. En stor majoritet av dessa är kliniska psykologer som arbetar inom hälso- och sjukvården med framför allt diagnostik, psykologisk behandling/psykoterapi.

Det finns idag ca 4 000 psykoterapeuter under 65 år, varav hälften är psykologer. Åldersstrukturen visar att medelåldern är hög bland psykoterapeuterna. Inom en femårsperiod kommer 50 procent av psykoterapeuterna under 65 år att gå i pension och inom en tioårsperiod kommer ca 75 procent ha gått i pension. Inflödet av nya psykoterapeuter är lågt, 2010 utfärdades 182 psykoterapeutlegitimationer.

Högskoleverkets rapport saknar analys av vilka konsekvenser förslaget kommer att få när det gäller vårdens tillgång på kvalificerade klinisk kompetens inom psykoterapiområdet. Högskolverket konstaterar endast att psykologers behov av vidareutbildning i psykoterapi i stor utsträckning skulle behöva lösas på annat sätt, men går inte närmare in på vilket sätt. Förbundet anser det anmärkningsvärt att Högskoleverket inte på något sätt har problematiserat kring det faktum att förslaget innebär att psykologer, som utgör 50 procent på psykoterapeututbildningarna, inte kommer att ha en statligt reglerad vidare-/specialistutbildning i psykoterapi. Likaså

lämnar Högskoleverket till IPULS att själva ta ansvar för att läkarnas behov av utbildning i psykoterapi tillgodoses.

Då psykiatrer och psykologer måste anses vara nyckelgrupper vad gäller psykiatrisk/psykologisk diagnostik och behandling är det förvånande att just dessa grupper lämnas utanför i föreliggande förslag.

Psykologförbundet är således positivt till att psykologerna får en specialistutbildning i psykoterapi som bygger vidare på psykologernas grundutbildning och kompetens. Detta kräver dock att staten tar ett ansvar och säkerställer att förutsättningar ges för den fortsatta utvecklingen av psykologernas specialistutbildning. För att säkerställa patientsäkerheten måste också denna utbildning vara statligt reglerad.

Psykoterapi respektive psykologisk behandling

Vi noterar att Högskoleverket tar ställning i frågan om ”psykoterapi” versus ”psykologisk behandling” genom att konstatera att det är ”svårt att sakligt motivera skillnaden” (s. 28). Denna distinktion görs idag i högskoleförordningens beskrivning av examensmålen för psykologutbildningen och rimligen är inte svårigheten mindre där. Här nuddar man vid ett av grundproblemen: att definiera vad fältet har för utbredning. Mot bakgrund av detta så finns det en inneboende svårighet i att yrkesmässigt definiera en självständig profession av psykoterapeuter när området inte låter sig definieras innehållsligt eller avgränsas mot andra områden.

Psykologförbundet har vid ett flertal tillfällen framfört synpunkter på examensmålen för psykologutbildningen där vi konstaterar att målen ej speglar psykologprogrammets innehåll avseende psykologisk behandling/psykoterapi och därmed de examinerade psykologernas faktiska kompetens. I remissvar 2006 gällande förändringar med anledning av en ny utbildnings- och examensstruktur för den högre utbildningen framförde Psykologförbundet att den andra strecksatsen ”*visa förmåga att under handledning bedriva psykoterapi*” skulle utgå. Denna strecksats implicerar att en utbildning på avancerad nivå – som syftar till att med hög grad av autonomi kunna tillämpa sina kunskaper och färdigheter i professionella sammanhang – i ett avseende inte når detta mål. Detta har lett till en rad missförstånd om psykologers behandlingskompetens. Psykoterapi är vid varje tidpunkt en insnävad definition och beskrivning av psykologiska behandlingsmetoder som enbart kan definieras utifrån ett cirkelresonemang, oftast ”det som utförs av legitimerad psykoterapeut”. En utbildning som leder fram till psykologexamen måste också leda till en förmåga att självständigt använda psykologiska metoder utan annan inskränkning än vad som följer av den vetenskapliga och professionella kompetensen som inhämtas och som värderas genom den yrkesetiska reflektionen, det vill säga förmågan att i alla yrkesmässiga sammanhang identifiera gränserna för den individuella kompetensen.

Grundläggande psykoterapiutbildning

Psykologförbundet delar Högskolverkets beskrivning av problemen med att den grundläggande psykoterapiutbildningen är oreglerad. De grundläggande psykoterapiutbildningarna skiljer sig åt både vad gäller innehåll, omfattning och kvalitet. En olycklig konsekvens av de rådande förhållandena är att flertalet vårdpersonal stannat vid en grundläggande psykoterapiutbildning och att det bland dessa finns de som utför psykoterapi med otillräcklig kompetens.

Internationella förhållanden

Inom den Europeiska Unionen är psykoterapeut ett reglerat yrke endast i 6 av 27 medlemsstater varav två i Norden.
(http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/regprof/index.cfm?action=profession&id_profession=1610).

I Norden är det enbart Sverige och Finland som reglerar yrket psykoterapeut, och då med en multiprofessionell antagningsbas för utbildning. Det kan här tilläggas att i Finland är titeln specialist i psykoterapi förbehållen psykologer med specialistutbildning i psykoterapi. I övriga nordiska länder är psykoterapin oreglerad i meningen att särskild lagstiftning inte föreligger men där omfattas utövning av psykoterapi av lagregleringen för psykiatriker och psykologer. I Danmark, Island och Norge utgör specialisering i psykoterapi ett av flera specialistområden för psykologer. Inom Sveriges Psykologförbund pågår ett utvecklingsarbete med specialistutbildningen inom inriktningen psykologisk behandling/psykoterapi för psykologer. Denna specialisering kan väl svara mot det behov av kvalificerade yrkesutövare som vården och samhället kan ställa.

Sveriges Psykologförbund

Lars Ahlin

Maria Lindhe

Förbundsordförande

Utbildnings- och professionsansvarig